

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

Стислий виклад міжнародного досвіду розробки національних стратегій адаптації

для застосування
у процесах НСА України

Ця публікація була підготовлена в рамках Проекту EU4Climate, що реалізується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй за фінансування Європейського Союзу, сприяє пом'якшенню наслідків зміни клімату та адаптації до них, а також розвитку економіки з низьким рівнем викидів і стійкістю до зміни клімату відповідно до Паризької угоди. Це допоможе країнам Східного партнерства інтегрувати цілі зі зниження викидів і стійкості до зміни клімату в політику і плани розвитку, удосконалити і консолідувати політику в області клімату та регулювання законодавства.

У звіті узагальнено міжнародний досвід національних процесів планування адаптаційних заходів, який може бути врахований при розробці Національної стратегії адаптації України до 2030 року.

Координація проекту: Вікторія Яшкіна

Аналіз і текст: Галина Трипольська

Дизайн: Юлія Мадінова

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю автора і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

Погляди, висловлені в цій публікації, є поглядами автора (авторів) і не обов'язково відображають погляди Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, ООН в цілому або держав-учасниць Організації Об'єднаних Націй.

Програма розвитку ООН в Україні
вул. Кловський узвіз, 1, Київ, 01021, Україна
Тел.: +380 (44) 253-9363
www.ua.undp.org
eu4climate.eu

У багатьох країнах світу вже досягнуті значні результати у сфері створення законодавчої та нормативної бази для заходів і дій з адаптації до зміни клімату. Запровадження стратегії адаптації до зміни клімату є одним із найважливіших кроків не лише для започаткування процесів адаптації, але і для забезпечення їхньої комплексності — як на національному, так і на регіональному рівні. В Україні процес розробки стратегії адаптації до кліматичних змін лише розпочався, тому міжнародний досвід — зокрема, досвід сусідніх країн — представляє великий інтерес, особливо з урахуванням того, що сусідні країни в регіоні, як правило, зіштовхуються з подібними загрозами та викликами, що викликані погодними та кліматичними умовами. Для України може бути корисним досвід Німеччини, Польщі, Молдови, Румунії та Білорусі, причому деякі з цих країн (Німеччина, Румунія та Польща) є членами Європейського Союзу, де вже запроваджується комплексна політика адаптації.

У країнах ЄС діяльність у сфері адаптації до кліматичних змін тісно пов'язана з регулюванням у сфері енергетики, оскільки саме в енергетичному секторі існує значний потенціал для пом'якшення наслідків, зокрема, щодо скорочення викидів парникових газів, запровадження заходів енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії. У 2013 році було затверджено **Стратегію ЄС з адаптації до зміни клімату**¹. Вона встановлює наступні три цілі:

сприяння заходам усіх держав-учасниць, хоча у 15 з таких держав адаптаційні стратегії були запроваджені ще до 2013 року. Крім того, Єврокомісія заохочує міста до запровадження власних стратегій у рамках ініціативи «Угода мерів»;

сприяння прийняттю рішень, зокрема шляхом розширення наявної бази знань на платформі Climate-ADAPT;

сприяння адаптації у найвразливіших галузях шляхом зміцнення інфраструктури та запровадження механізму страхування.

¹ Стратегія ЄС з адаптації до зміни клімату (2013 р.) https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/eu_strategy_en.pdf

Зазначені пріоритетні завдання мають бути виконані шляхом реалізації восьми заходів, таких як створення спеціальної програми фінансування LIFE², спрямованої, зокрема, на адаптаційні заходи; проведення оцінок вразливості на рівні ЄС, а також на інтегрування адаптації до Спільної сільськогосподарської політики (ССП), Спільної рибної політики та Політики зближення. До складу Стратегії входять декілька супутніх документів:

- Комюніке «Стратегія ЄС щодо адаптації до зміни клімату», COM (2013) 216;
- «Оцінка впливу» (томи I і II), Робочі документи співробітників Комісії, SWD (2013) 132 та SWD (2013) 133;
- «Зелена книга» щодо запобігання та страхування від катастроф», COM (2013) 213;
- «Адаптація до зміни клімату, морські та прибережні питання, Робочий документ співробітників Комісії, SWD (2013) 133;
- «Керівні принципи розробки стратегій адаптації», Робочий документ співробітників Комісії, SWD (2013) 134;
- «Технічні вказівки щодо інтегрування адаптації до зміни клімату у програми та інвестиції Політики зближення», Робочий документ співробітників Комісії, SWD (2013) 135;
- «Адаптація до впливу зміни клімату на здоров'я людей, тварин і рослин», Робочий документ співробітників Комісії, SWD (2013) 136;
- «Адаптація інфраструктури до зміни клімату», Робочий документ співробітників Комісії, SWD (2013) 137;
- «Зміна клімату, деградація навколишнього середовища та міграція», Робочий документ співробітників Комісії, SWD (2013) 138;
- «Принципи та рекомендації щодо інтеграції питань адаптації до зміни клімату в рамках програм розвитку сільських територій на 2014-2020 роки», Робочий документ співробітників Комісії, SWD (2013) 139;
- «Керівні принципи для керівників проектів: забезпечення кліматичної сталості вразливих інвестицій», всі з яких розміщені тут³.

У Стратегії зазначено попередні та майбутні прояви зміни клімату у різних європейських регіонах, від Арктики до Середземноморського регіону та Центральної та Східної Європи. У ній відмічається, що мінімальні витрати, викликані відсутністю адаптації, до 2050 р. можуть досягти 250 млрд. євро. Відповідно, на адаптацію та пом'якшення наслідків виділяється 20% бюджету ЄС (960 млрд. євро), зокрема, на проекти чи заходи у сфері промисловості, сільського господарства, лісового господарства чи у будь-якому іншому секторі, який держава-учасниця вважає вразливим.

Стратегія пройшла оцінку (на основі досягнень) у 2018 році⁴. Оцінка показала наявність уразливих районів і регіонів, а також необхідність вжиття додаткових заходів і дій на підвищення загальної стійкості. Протягом 1980-2016 рр. загальний обсяг збитків, спричинених кліматичними змінами, досяг 436 млрд. євро; при цьому найбільших зазнала Німеччина (рис. 1)

2 <http://ec.europa.eu/environment/life/>

3 Стратегія адаптації ЄС https://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what_en

4 Звіт Комісії до Європейського Парламенту та Ради про реалізацію Стратегії ЄС з адаптації до змін клімату. COM/2018/738 остаточна редакція <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:738:FIN>

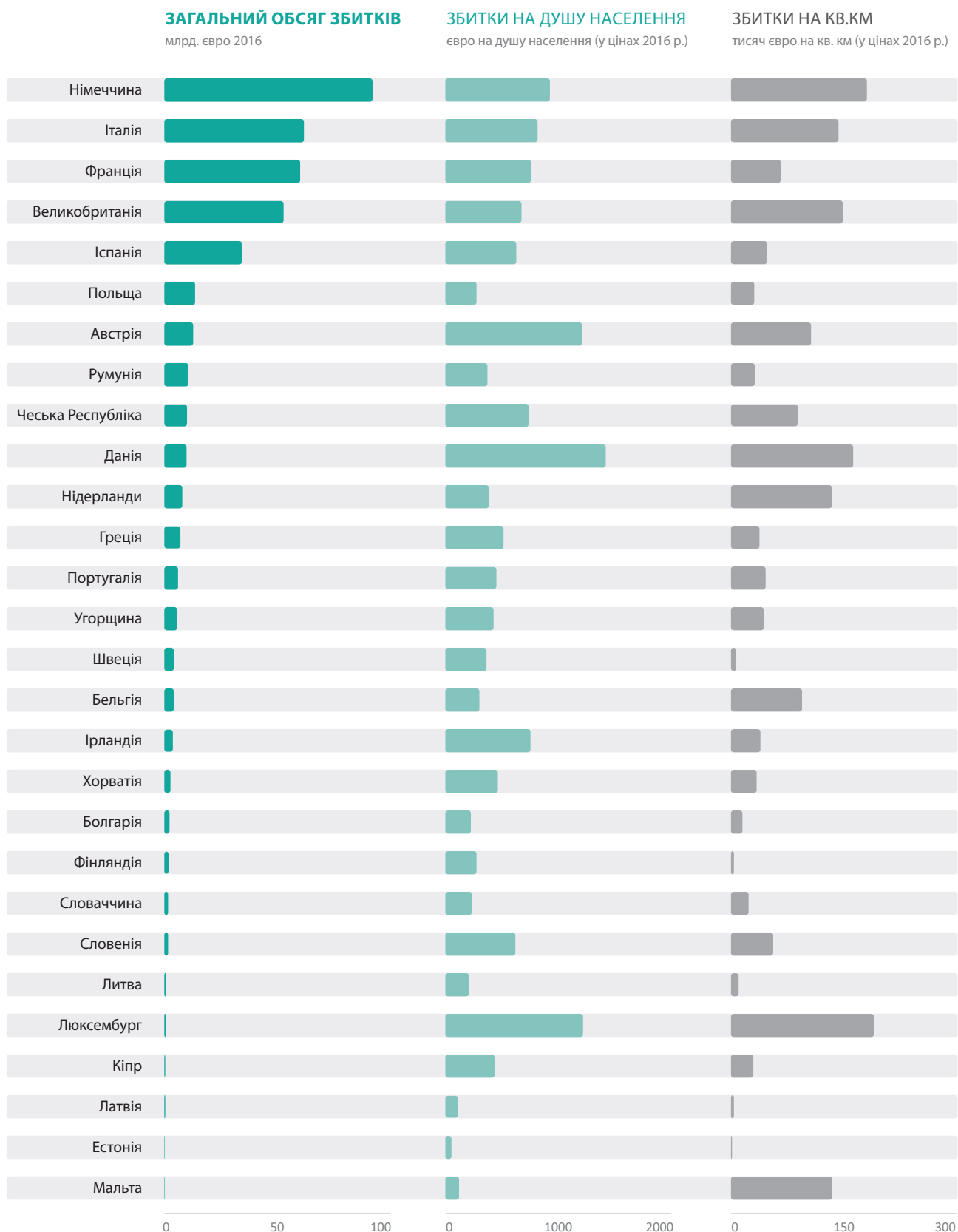

Рис. 1 Економічні збитки в Європі, спричинені кліматичними змінами в 1980-2016 рр., млрд. євро 2016

Джерело: Звіт Комісії до Європейського Парламенту та Ради про реалізацію Стратегії ЄС з адаптації до змін клімату. COM/2018/738 остаточна редакція <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:738:FIN>

Критично важлива інфраструктура залишатиметься нестійкою й надалі, якщо справи будуть вестися як завжди (тобто за відсутності вжиття відповідних заходів), особливо у галузі енергетики, транспорту та промисловості. У кожному регіоні негативні наслідки погодних умов призводитимуть до втрат, таких як підвищення рівня смертності у зв'язку з високими температурами у Середземноморському регіоні, розпад екосистем альпійської тундри тощо.

Оцінка також показала, що протягом 2013-2018 років вже 25 країн затвердили власні стратегії адаптації (порівняно з 15-ма у 2013 році). Ефективною була робота проектів у рамках LIFE та «Угоди мерів»: у 2014-2018 рр. фінансування LIFE отримали 60 проектів, пов'язаних з адаптацією, на суму в 184 млн. євро; 40% міст розробили власні плани адаптації. Крім того, свою роль у фінансуванні заходів з адаптації відіграли європейські структурні та інвестиційні фонди. Постійно зростала база знань, а для прийняття рішень широко використовувались знання про адаптацію. Разом із тим, оскільки основна увага Стратегії зосереджувалася на процесах адаптації у межах ЄС, у ній не враховувався взаємозв'язок кліматичного та адаптаційного процесів у сусідніх країнах. Стратегія була визнана надзвичайно актуальною для всіх.

Стратегія адаптації до зміни клімату Німеччини (DAS)⁵ була прийнята Федеральним урядом Німеччини 17 грудня 2008 року. Пізніше, у 2009 році, при Федеральному міністерстві охорони навколишнього середовища, збереження природних ресурсів і ядерної безпеки була заснована Міжвідомча робоча група «Стратегія адаптації» (МРГ «Стратегія адаптації»). У 2009 році була проведена початкова конференція для діалогу та процесу участі у Плані дій. **План дій** (APA I)⁶ було затверджено Федеральним урядом 31 серпня 2011 року. Таким чином, від прийняття Стратегії до затвердження відповідного Плану дій пройшло майже 2 роки. План дій було представлено МРГ «Стратегія адаптації» у 2011 році; у 2015 році було нарешті затверджено **Звіт про хід запровадження Стратегії адаптації**, а також другий **План дій** (APA II)⁷.

В APA I було передбачено 150 заходів, які мали бути вжиті з метою адаптації до зміни клімату. У 2015 році в рамках APA II було виявлено, що виконано було 43 заходи, а ще 88 знаходилися у процесі реалізації. Було прийнято деякі додаткові законодавчі акти (наприклад, Закон про будівництво); був затверджений мандат, посилена науково-дослідна база, а також інтенсивно залучались зацікавлені сторони на місцях. Основні результати APA I також включають у себе розробку та створення системи моніторингу відображення змін клімату, а також розроблену єдину методологію для оцінки вразливості (регіонів).

Основна увага APA II приділялася поточним і майбутнім заходам адаптації Німеччини до зміни клімату. Він має сім компонентів: «Вода», «Інфраструктура», «Земля», «Охорона здоров'я», «Економіка», «Ландшафтне планування та охорона міст» і «Міжсекторальна діяльність». Кластер «Вода» головним чином стосується управління водними ресурсами, зокрема, повеннями та сильними дощами; управління прибережними зонами; об'єктів рибного господарства. Кластер «Ландшафтне планування» стосується заходів захисту населення (забезпечення питною водою, протидія ризикам тощо).

Кластер «Інфраструктура» стосується будівництва, енергетичної інфраструктури, транспортної інфраструктури. До кластера «Земля» входять заходи у галузі сільського господарства, лісового господарства, біорізноманіття, ґрунтів, заболочених земель. Кластер «Здоров'я» основну увагу приділяє факторам вразливості для здоров'я, ризикам і підвищенню обізнаності. Кластер «Економіка» стосується заходів у сфері промисловості, торгівлі, фінансів і туризму⁸.

5 DAS. Die Deutsche Anpassungsstrategie an den Klimawandel

6 Aktionsplan Anpassung der Deutschen Anpassungsstrategie an den Klimawandel (2011) https://www.bmu.de/fileadmin/bmu-import/files/pdfs/allgemein/application/pdf/aktionsplan_anpassung_klimawandel_bf.pdf

7 Fortschrittsbericht zur Deutschen Anpassungsstrategie an den Klimawandel. Stand: 16.11.2015 https://www.bmu.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Klimaschutz/klimawandel_das_fortschrittsbericht_bf.pdf

8 План дій по адаптації <https://www.umweltbundesamt.de/themen/klima-energie/klimafolgen-anpassung/anpassung-auf-bundesebene/aktionsplan-anpassung#handlungsfeldubergreifende-aktivitaten>

У листопаді 2020 року було опубліковано «Звіт про хід виконання» за 2020 р., до якого входив третій План дій.

Для забезпечення достовірності запланованих і запропонованих заходів у 2015 році було організована Національна метеорологічна служба DWD⁹ (Deutscher Wetterdienst). Також було створено дослідницьку групу, або Центр компетенцій у сфері адаптації «KomPass»¹⁰. Його діяльність була спрямована на підтримку адаптації не лише в Німеччині, але також у всій Європі. Моніторинг Стратегії, подібно до АРА, здійснюється кожні чотири роки. Такий моніторинг проводився у 2015¹¹ і 2019¹² роках.

У **Румунії** ще в 2013 році було прийнято «Національну стратегію щодо зміни клімату та зростання на основі економіки з низьким рівнем викидів вуглецю на період 2016-2020 рр.» та «Національний план дій щодо зміни клімату та зростання на основі економіки з низьким рівнем викидів вуглецю на період 2016-2020 рр.» (GD 739/2016). На сьогодні існує навіть окреме міністерство, яке опікується питаннями зміни клімату, а саме Міністерство з питань навколишнього середовища та кліматичних змін Румунії. Стратегія містить інформацію як стосовно пом'якшення наслідків, так і стосовно адаптації. У ній також викладено заходи, спрямовані на скорочення викидів у кожній галузі, а також заходи адаптації.

9 DWD https://www.dwd.de/EN/aboutus/aboutus_node.html

10 <https://www.umweltbundesamt.de/en/topics/climate-energy/climate-impacts-adaptation/competence-center-kompass>

11 Monitoringbericht 2015 zur Deutschen Anpassungsstrategie an den Klimawandel Bericht der Interministeriellen Arbeitsgruppe Anpassungsstrategie der Bundesregierung https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/376/publikationen/monitoringbericht_2015_zur_deutschen_anpassungsstrategie_an_den_klimawandel.pdf

12 Monitoringbericht 2019 zur Deutschen Anpassungsstrategie an den Klimawandel Bericht der Interministeriellen Arbeitsgruppe Anpassungsstrategie der Bundesregierung https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/1410/publikationen/das_monitoringbericht_2019_barrierefrei.pdf

У **Польщі** в 2013 р. було затверджено Національну стратегію адаптації до зміни клімату Польщі (NAS 2020) до 2030 р.¹³ У ній були визначені найвразливіші галузі (зокрема, управління водними ресурсами, об'єкти біорізноманіття та охоронювані території, лісове господарство, енергетика, тощо), сценарії кліматичних змін, цілі та діяльність. Аналіз вразливості та стійкості галузей, оцінка витрат, а також довгострокові сценарії зміни клімату було розпочато в рамках проекту KLIMADA (2012-2013 рр.). Важливим елементом польської НСА є оцінка збитків, спричинених екстремальними погодними явищами 2001-2011 років, і витрат, пов'язаних із їхньою ліквідацією. За оцінками, загальна сума збитків досягає 56 млрд. злотих (18,7 млрд. доларів США). У Стратегії вказано, що збитки значно перевищували витрати протягом усіх років, окрім 2011-го. У ній також містяться напрямки дій на досягнення визначених цілей.

Особлива увага у Стратегії приділяється політиці ландшафтного планування міських територій. У якості логічного продовження Стратегії було розроблено широкі «Плани адаптації 44 міст»¹⁴ (в рамках проекту «Відчуймо клімат» (2017-2019 рр.), що фінансується за рахунок Фонду зближення ЄС, а також державного бюджету). Основна увага в ньому приділяється переважно містам із чисельністю населення понад 100 тис. осіб, у яких мешкає 30% жителів країни. Відповідно, ці міста підготували власні адаптаційні заходи. Основна увага приділялася питанням управління водними ресурсами та стійкості проти посухи у містах. У проєкті було інтегровано адаптаційну методологію, що існує в рамках ініціативи «Угоди мерів». Крім того, для конкретного вирішення проблеми посухи на субнаціональному рівні в 2016-2020 рр. виконувався проєкт «Розробка планів запобігання наслідкам посухи для басейнів річок», в результаті якого було розроблено плани управління ризиками повеней у басейнах річок Одра, Вісла та Прегола. Станом на кінець 2020 року, з метою розширення існуючої бази знань виконується проєкт KLIMADA-2¹⁵.

13 https://klimada.mos.gov.pl/wp-content/uploads/2014/12/ENG_SPA2020_final.pdf

14 «ПЛАНИ АДАПТАЦІЇ ДО КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН 44 МІСТ У ПОЛЬЩІ»
https://ietu.pl/wp-content/uploads/2019/05/MPA_broszura_podsumowujaca_NET-ENG-20-12.pdf

15 Адаптація <https://klimada2.ios.gov.pl/en/adaptation/>

Стратегія адаптації до зміни клімату до 2020 року та План дій щодо її реалізації **Республіки Молдова** були прийняті у 2014 році¹⁶. Фактично, реалізація Плану дій розпочалася в 2015 році. У Стратегії зазначено, що моніторинг виконання Стратегії здійснює Міністерство з питань навколишнього середовища, яке подає звіти про результати моніторингу до Уряду. Міністерство також співпрацює з міжнародними донорами та щорічно звітує про обсяг фінансування, необхідного для адаптаційних заходів, перед міжнародними донорами, оскільки Республіка Молдова не є стороною, що вказана у Додатку 1 РКЗК ООН, і відповідно, має право на отримання такої допомоги. У Стратегії передбачено, що центральні органи державної влади розробляють галузеві політичні документи, а регіональні органи виконують заходи та положення Стратегії. Секторами, найвразливішими до зміни клімату, визнано сільське господарство, водні ресурси, охорону здоров'я, лісове господарство, енергетику, транспорт і дорожню інфраструктуру, які потребують виконання більшості дій щодо адаптації. Стратегія встановлює конкретні цілі, зокрема:

- 1) створення до 2018 року інституційної бази, яка забезпечить ефективне впровадження адаптаційних заходів на всіх рівнях;
- 2) створення до 2020 року механізму моніторингу впливу кліматичних змін та пов'язаної з ними соціальної та економічної вразливості;
- 3) забезпечення стійкості до кліматичних змін шляхом зменшення, щонайменше на 50%, ризиків, пов'язаних із кліматичними змінами, та сприяння адаптації у шести пріоритетних галузях до 2020 року.

Молдова також планувала створити Регіональний координаційний орган із сусідніми країнами, такими як Україна та Румунія. Незважаючи на те, що на листопад 2020 р. такий орган не був створений, Молдова та Україна продовжують співпрацювати у сфері водного господарства, зокрема, з проектом ГЕФ/ ПРООН/ ОБСЄ/ ЄЕК ООН «Розвиток транскордонної співпраці та комплексного управління водними ресурсами в басейні річки Дністер» (2017-2021 рр.)¹⁷.

16 <http://clima.md/doc.php?!=en&idc=237&id=3741>

17 «Розвиток транскордонної співпраці та комплексного управління водними ресурсами в басейні річки Дністер» <https://dniester-commission.com/en/gef-project/>

У 2013-2017 рр. в Молдові було проведено проект з першої ітерації Національного Плану Заходів: «Підтримка національного процесу планування адаптації до зміни клімату (фаза 1)», спрямований на створення системи та можливостей для середньо- та довгострокового планування адаптації та складання бюджету. Для досягнення мети було запроваджено процес національного адаптаційного планування, що забезпечує виконання наявних стратегій планування розвитку та здійснення адаптаційних заходів. За результатами проекту Республіці Молдова вдалося розробити проект рішення Уряду про створення механізму координації діяльності в сфері зміни клімату, включаючи Основи моніторингу та верифікації кліматичних дій та бюджетів. Заходи адаптації найбільш уразливих секторів були включені до Плану дій Стратегії гендерної рівності Молдови 2020, а також до стратегій розвитку 6 регіонів. Удосконалено управління даними Гідрометеорологічної Служби Республіки Молдова (ГСРМ) та проведено декілька тренінгів для підвищення потенціалу. Це дозволило ГСРМ стати учасником мережевих програм EUMetNet¹⁸.

У 2020 році в рамках механізму координації кліматичних змін було створено Національну комісію зі зміни клімату¹⁹. Національна комісія – це міжвідомчий орган, створений для координації та сприяння заходам та діям, необхідним для єдиного застосування на території Республіки Молдова положень РКЗК ООН та Паризької угоди. Національна комісія забезпечує інституційну координаційну базу для моніторингу, звітування та перевірки, планування адаптації, а також для сприяння інтеграції питань зміни клімату до національних та галузевих програм та планів. Відповідною Постановою Уряду було затверджено Положення про міжгалузевий механізм координації процесу адаптації до змін клімату.

Наприкінці 2020 року Молдова наблизилась до розробки та впровадження другого Національного плану адаптації, що вказує на те, що адаптація є безперервним процесом. Для цього було розпочато ще один проект: «Просування національного плану адаптації до зміни клімату в Молдові (фаза 2) (2020-2024). Проект має на меті усунути перешкоди для визначення пріоритетів національних інвестицій в адаптацію та посилити як людський, так і фінансовий потенціал для реалізації пріоритетних дій, визначених під час першого Національного плану адаптації, та тих, які будуть розроблені в рамках другого Національного плану адаптації²⁰.

18 Supporting Moldova's National Climate Change Adaptation Planning Process (phase 1) <https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/climate-change-adaptation-planning-process-in-moldova.html>

19 Governmental Decision #444/2020 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122314&lang=ru

20 Advancing Moldova's National Climate Change Adaptation Planning (phase 2) <https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/climate-change-adaptation-2.html>

Республіка Білорусь має численні стратегічні документи²¹, в яких передбачено дії, пов'язані з адаптацією до зміни клімату. Це наступні документи:

- Національна стратегія сталого соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь до 2030 року (передбачає зменшення викидів за рахунок збільшення використання ВДЕ та ядерної енергії);
- Стратегія охорони навколишнього середовища Республіки Білорусь до 2025 року;
- Стратегія розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів на 2017-2020 роки та до 2025 року (передбачає наукові дослідження у сфері зміни клімату, впливу зміни клімату на водні ресурси та розвиток відповідних заходів адаптації);
- Водна стратегія Республіки Білорусь до 2020 року, а також проект Стратегії управління водними ресурсами в умовах зміни клімату до 2030 року;
- Національна стратегія розвитку особливо охоронюваних природних територій до 2030 року;
- розробляється Державна програма «Охорона навколишнього середовища та стале використання природних ресурсів на 2016-2020 роки» та проект нової відповідної програми до 2025 року;
- Національний план дій щодо запобігання деградації земель (включаючи ґрунти) на 2016-2020 роки;
- Національний план дій щодо збереження та сталого використання біологічного різноманіття на 2016-2020 роки.

21 Назви нижченаведених документів не є офіційним перекладом і надаються лише з метою інформування.

Існують галузеві плани адаптації, такі як «Національний план дій щодо збільшення абсорбції парникових газів поглиначами до 2030 року»; «Національний план дій з адаптації лісового господарства Білорусі до зміни клімату до 2030 року», а також «Стратегія адаптації до зміни клімату у сільському господарстві (2019 р.)». Другий документ було прийнято в рамках Плану імплементації Паризької угоди та доручення Президента 2019 року. Основу увагу Стратегія приділяє дослідженням сільського господарства в Білорусі та його залежності від клімату, впливу зміни клімату на сільське господарство, підгалузевим заходам адаптації, а також варіантам реалізації заходів. Варто відзначити, що потенціал для адаптації у таких галузях, як сільське та рибне господарство, охорона здоров'я, транспорт та інфраструктура, водні ресурси, є середнім. Високий потенціал для адаптації мають житлове господарство, промисловість і енергетика, а лісове господарство, сфера екосистем, водно-болотних угідь та іхтіофауни мають низький адаптаційний потенціал. У Стратегії визнається необхідність співпраці між ключовими міністерствами: природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, сільського господарства, фінансів, економіки, лісового господарства, надзвичайних ситуацій, енергетики. Розробляється Стратегія адаптації сільського господарства до кліматичних змін до 2050 року, а також Національний план дій з адаптації сільського господарства Білорусі до кліматичних змін до 2030 року. Подальші заходи для запровадження необхідних законів і проведення подальшої діяльності передбачають дослідження вразливостей, визначення механізмів адаптації, заходи міжгалузевої координації, а також моніторинг і оцінку адаптації.

У 2021 р. Білорусь почала процес розробки свого другого національно визначеного внеску (НВВ) та визначення цілі зменшення викидів парникових газів до 2030 р., при тому що перший НВВ був поданий у 2016 р.

За результатами аналізу декількох зарубіжних процесів адаптації можна зробити висновок, найважливіший для України, а саме: адаптація – це безперервний процес. Прийняті рамкові документи, такі як Стратегія, План дій та відповідні досягнення вимагають постійного моніторингу на основі їхньої досяжності. Деякі заходи можуть перестати бути своєчасними або поки ще не можуть бути застосовані. Деякі країни дають оцінку обсягів фінансування, необхідного для адаптації, безпосередньо в Стратегії (наприклад, Молдова); деякі країни оцінюють збитки та витрати, спричинені наслідками несприятливих погодних умов (що є важливим для аналізу витрат і результативності — наприклад, Польща), але у більшості країн Стратегія розглядається як загальний документ без таких оцінок. Враховуючи те, що аналіз охоплював сусідні країни, а кліматичні зміни не мають кордонів, найвразливіші сектори є спільними та стосуються, зокрема, України й таких галузей, як сільське господарство, управління водними ресурсами, охорона здоров'я тощо.

